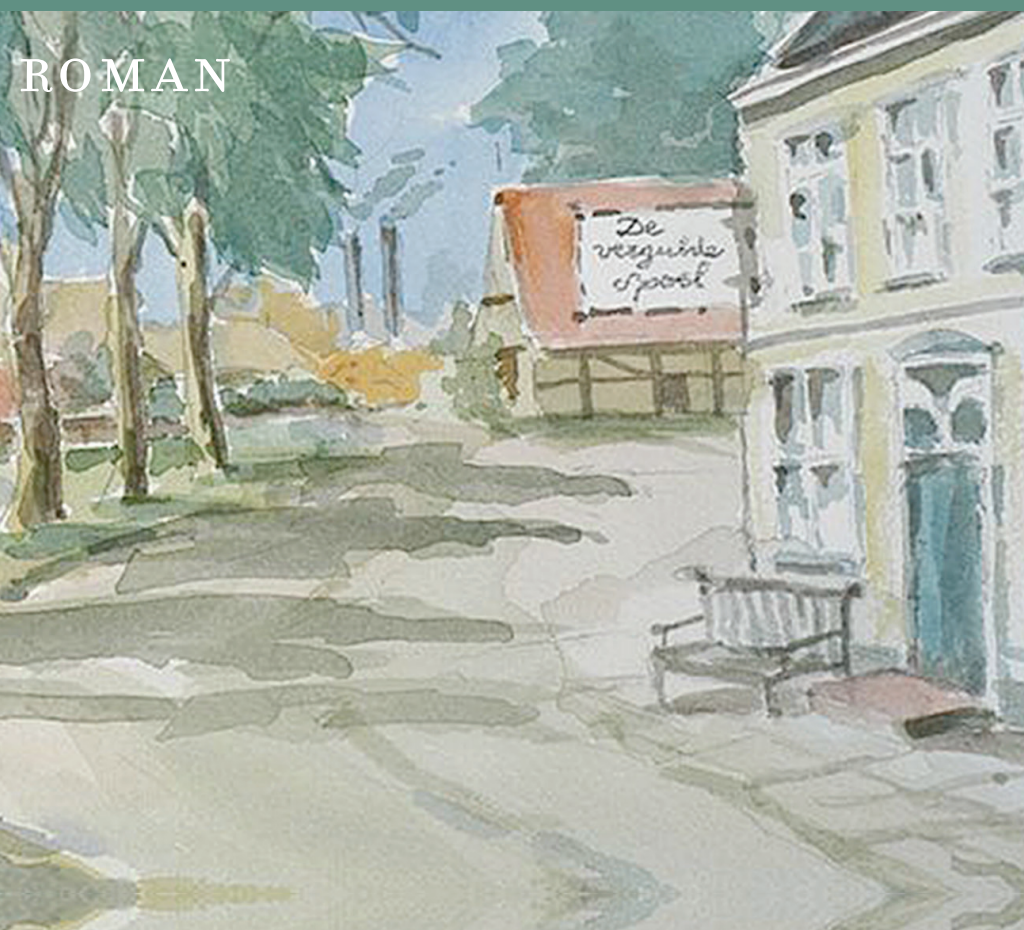

Spoel en spade

ANNE VAN DER MEIDEN

ROMAN

SPOEL EN SPADE

Anne van der Meiden

Spoel en spade

Uitgeverij Zomer & Keuning

*A Weber wart't an' Stunde oder an'n Tag.
A Weber is ock 'n Sache...*

*(„Een wever wacht een uur of een dag.
Een wever is toch maar een ding...”)*

GERHART HAUPTMANN / DIE WEBER

ISBN 978 94 0190 321 9

ISBN e-book 978 94 0190 102 4

NUR 344

© 2014 Uitgeverij Zomer & Keuning, Utrecht

Omslagontwerp Studio Jan de Boer, Amsterdam

- zwart-witfoto: Gezicht op Ootmarsum, B.F. Reinders Ootmarsum

- kleurenillustratie: schildering © Anne van der Meiden

www.annevandermeiden.nl

www.zomerenkeuning.nl

Eerste druk in deze uitgave. Eerdere drukken verschenen in 1960 en 2006. Alle rechten voorbehouden.

HOOFDSTUK 1

Peutke stapt de morgen in.

Nog wat slaapdrongen staat hij op de drempel van zijn hut met zijn kleine felle oogjes te knippen tegen het overvloedige zomermorgenlicht, dat de zon met verblindende glorie ontstoken heeft boven de heide.

Met de ene hand moet Peutke zijn boks¹ omhooghouden, anders zakt die hem op de klompen, en met de andere krabt hij zich eerst eens langdurig onder de kips². Daarna draait hij zich naar rechts en snuit zijn neus uit over de jonge bonen in de hof.

Dat zijn zijn tekenen van behaaglijkheid.

Telkens wanneer hij zich van zijn goede been op zijn houten verzet, kraakt dat vredig en vertrouwd onder het gewicht. Zo wiegelt hij een tijdje heen en weer en hij staat met opgeheven gezicht naar de hemel te grijnzen, duizenden rimpeltjes trekkend over zijn turfbruine voorhoofd en zijn felrode wangen.

Bijna eerbiedig zuigt hij de lucht in.

„Mooi, Heer,” zegt Peutke, „mooi stukje werk vanmorgen.” Een knipoog naar het strakke blauw van de hemelboog bevestigt zijn lofprijzing. Ja, de Heer let erop hoe de mensen reageren op Zijn scheppingsglorie, dat weet Peutke maar al te goed.

De Heer is naijverig, heeft hij van zijn oude stiefmoeder, vrouw Wissink, geleerd en die kon het weten, die kwam uit het Veenendaalse, waar nog veel mensen zijn die een verborgen omgang met God hebben, zoals men zegt.

Maar Peutke heeft die woorden maar op zijn eigen houtje uitgelegd, naijverig, dat betekent dat de Heer gevoelig is voor op- en aanmerkingen, ook van Peutke, en daarom wil Hij elke morgen horen hoe de mening van Peutke luidt over het weer.

Dat houdt het contact met de Heer zuiver en zonder dat contact vindt Peutke het leven gelijk aan brood zonder zout, aan bier zonder gisting.

1 Broek 2 Pet

Niet dat hij elke morgen staat stroop te smeren, welnee; onbevangen zegt hij zijn mening: „’t Is mooi,” of: „’t Had wel iets warmer gekund, maar allo, we doen het er maar mee.” Alleen als er de regen valt over de heide en het uitzicht mateloos triest is, dan is het moeilijk commentaar te geven. Peutke staat dan te mopperen als een klein kind: de Heer weet toch dat hij de Mof in moet vandaag, en hoe kunnen de honden de wagen door het slijk krijgen, over de modderige wegen naar de afgelegen boerderijen, waar Peutke zijn handel moet drijven.

En dan is regen nog wát, maar wind, storm! Als Peutke zich ’s morgens moet vasthouden aan de deurpost om niet van zijn ene goede been af te waaien, dan is het helemaal mis. Al heeft de Heer dan ook duizend goede redenen om het die dag te laten stormen, hij, Peutke zit ermee, hij kan wel thuisblijven.

Maar deze morgen...

Allo, wat staat hij te suffen! Over het hekje van de hof hangt een stuk draad; dat maar eerst om de boks, zo vergemakkelijkt hij het lopen.

De dagelijkse ronde begint bij de hondenloop die schuin achter de hut staat, van de weg af gezien. De honden gaan al tekeer als gekken als ze het kraken van Peutkes poot horen, ze weten dat ze nu eten krijgen en bevrijd zullen worden.

„Hendrik! Rika! Koest!” schreeuwt Peutke.

De honden janken en bijten grommend toe als Peutke zijn hand door het gaas steekt.

„Honger hè? Ja, jullie hebben honger, wacht maar even, ik kom zo.” In de bijkeuken liggen hompen oud brood en er staat een emmertje dikke melk. Brood en melk worden eerlijk verdeeld over de twee stenen bakken en dan hompelt Peutke weer naar de loop.

De honden zijn razend van de honger, ze duikelen in hun gekkigheid over de bakken heen en slokken gulzig het brood naar binnen; het is altijd een plezier om te kijken hoe die beesten vreten en het is ze gegund; alleen niet te veel, dan worden ze lui en zijn ze voor de wagen niet meer te gebruiken. Het zijn beste beesten, vooral Hendrik, een stevige zwarte reu, vurig en vlug. Maar hij is weleens

wat te haastig en daarom is het maar goed dat Rika ernaast loopt; die is wel wat luier, maar taaier en sterker.

Nee, het was niet zo gek om de beesten naar hemzelf en zijn vrouw, Hendrik Wissink en Rika Klein Scheerink te noemen, want het geeft de verhouding wel ongeveer weer: hij, de vlugge, beweeglijke man die weleens wat te hard van stapel loopt, en zij, de trage, taaie vrouw, die meer zit dan loopt, maar die als het moet het nodige werk aankan.

Met een breed gebaar gooit Peutke de loop los. De honden aarzen geen seconde en stuiven weg, buitelen een paar keer over elkaar heen van plezier en verdwijnen dan in de hoge heide; zo nu en dan steken hun ruggen boven het paars uit. Peutke grijnst met heel zijn gezicht, de blijdschap overvalt hem weer. Wat mankeert hem toch eigenlijk vanmorgen? Er zit vast iets feestelijks in de lucht, er gebeurt wat, iets groots, iets geweldigs.

Van pure emotie steekt hij een geweldige pruim achter zijn kinnebakken en spriest de eerste straal sap een flink eind voor zich uit. Maar kom, wat er dan ook gebeuren mag vandaag, het werk moet gewoon doorgaan. Opschieten. Zo naar de zon te zien is het zeker al een uur of zeven en om negen uur moet hij beslist in 't stad zijn om de negosie te halen die de postkoets uit Deventer voor hem meebrengt.

Wat zullen die kerels, die leveranciers in Deventer, er nou weer in gestopt hebben? Hoewel, eerlijk is eerlijk, het gaat een stuk beter de laatste tijd; de heren gaan begrijpen wat Peutke hier slijten kan onder de boeren, de arme keuters en de huiswevers: het moet eenvoudig, degelijk spul zijn en niet duur, geen slechte rommel. Hoe vaak is het al niet gebeurd toen hij nog maar pas zijn handel van die zaak in Deventer betrok, dat hij het hele pak terug moest sturen. Asteblijft, weg met die waardeloze pruttel, wat moet hij met boezem¹-vazen in duizend kleuren, met kristalgoed, met kant voor de rokken van de vrouwen, met zilveren gespen voor de zondagse schoenen van de mannen, met bontmoffen voor de winter, met

1 Schoorsteenmantel

haarsierspelden waar je een man in een eerlijk gevecht mee dood kunt steken, wat een onzin!

Laat de zaak in Deventer die mooie dingen maar verkopen in het Hollandse, daar hebben de mensen geld en tijd voor opschik, daar lopen ze allemaal opgedirkt langs de straat, zelfs op werkdag, heeft hij weleens vernomen van een marskramer. En die marskramers kunnen het weten, die komen overal.

Vanuit de zuivere buitenlucht naar de bedompte lucht in de hut, dat is een hele overgang. Het stinkt benauwd binnen, het slaat Peutke op de borst.

In de schemerige bedstee snurkt Rika. Hoe is het mogelijk dat een gezonde vrouw zo lang kan slapen! Het is gewoon een kruis dat hij deze vrouw naast zich gekregen heeft, tenminste, zo denkt hij er weleens over, als hij thuiskomt en het eten niet klaar is en de kinderen in hun vuil goed lopen.

Moeder is weg, de heide op, naar die stropershutten verderop, daar zit ze te praten met de vrouwen, urenlang en ze vergeet haar huishouden.

Maar aan de andere kant, als hij haar weer ziet, haar flinke gestalte, haar mooie dromerige gezicht onder de pikzwarte haren, dan is hij weer glad weg. En daarbij, ze is goed voor hem en de kinderen, voor die drie borstels van jongens, ze heeft alles voor hen over, en als er een bekend is tot in de verre omgeving om haar hulpvaardigheid, dan is het Peutkes Rika, wat waar is, is waar.

Ze is een rem voor Peutke, ze houdt hem tegen als hij de verkeerde weg weer eens op gaat, als hij weer eens te veel in aanraking komt met vrienden van vroeger, uit de tijd dat hij als een zwerver en bedelaar langs de boerenhoeven trok en zoop als een bezembinde en moeilijk de vrouwen met rust kon laten.

Wat heeft ze hem toen niet vaak uit de herberg gehaald en voor hem gezorgd met heel haar goede hart!

Peutke kan het toch niet nalaten even weer naar de bedstee te kijken waar Rika regelmatig door blijft snurken.

Hij zucht maar eens diep; niemand krijgt het volmaakt op deze wereld.

De jongste van de drie jongens is al bezig uit zijn kist onder de bedstee van Peutke en Rika te klauteren, de vuile luierdoek hangt hem halverwege de kuiten en zijn spartelende beentjes kunnen de vloer juist niet bereiken,

Peutke grijpt hem vast en zet hem op de grond. Het jong kijkt zijn vader dankbaar aan en klimt dan maar op een stoel bij de wankele tafel; hij weet het, dat aas¹, dat er nu brood te voorschijn komt: als vader eet, moet hij ook eten, zo gaat dat iedere morgen.

Uit de spinde krijgt Peutke de grote wegge² en met de mouw van zijn boezeroen³ veegt hij de rommel van de tafel op de vloer, de etensresten van gisteravond; dat vindt Rika straks wel.

Met brede halen snijdt hij vijf grote plakken van de wegge en smeert er dik reuzel op. Een plak wordt over tafel naar de kleine jongen geschoven, die er meteen de tanden in zet en dankbaar knikt.

Dat blozende smakkende snoetje vertedert Peutke mateloos.

„Va zal wat voor je meebrengen uit 't stad, hoor,” zegt hij. De jongen kijkt even op en knikt; dat is dan afgesproken, wil hij zeggen. Meteen steken de koppen van de twee oudste knapen over de rand van hun bedstee, in de andere hoek van de hut.

„Voor ons ook, va?”

„Wel alle duvels,” scheldt Peutke, „horen jullie dat weer, grote slieven⁴!”

Maar de goedheid borrelt eindeloos in hem op vanmorgen, hij kan er echt niets aan doen.

„Voor jullie ook, hoor,” belooft hij.

Als hij nou werkelijk niet te laat wil komen, moet hij voortmaken. Allo, de kop onder de koude straal water van de pomp, de bretels aan zijn boks, zijn blauw lakense buis over het boezeroen heen, klaar! De vier plakken wegge worden in het trommeltje gepropt, hij strijkt de kleine jongen nog even over het haar.

„Goed op moeder passen, hoor!”

Hij doet een stap in de richting van de bedstee. „Ik ga weg!” schreeuwt hij.

1 Ondeugende jongen 2 Groot brood 3 Overhemd 4 Opscheplepels

Er klinkt een gesteun als antwoord, Rika draait zich om, maar slaapt zo weer in.

Dat is werkelijk om je geduld bij te verliezen en daarom doet Peutke er maar wijs aan meteen naar buiten te gaan. Fluitend stapt hij zijn erf op, hij trekt de wagen van onder het afdak achter de hondenloop vandaan en een ogenblik staat hij er met kritische blik naar te kijken: het is of het heldere licht van vanmorgen de gebreken van de kar beter doet uitkomen.

Er mag toch werkelijk weleens een verfje op en de jongens van de herberg De Klomp in 't stad moeten eens goed naar de achteras kijken, die staat vast droog. En aan het tuig van Hendrik moet een nieuw borststuk gezet worden, dat is dun uitgesleten. Daar kun je toch wel aan zien dat dat beest het meeste werk opknaapt!

De kar moet goed zijn, er mag niets gebeuren onderweg, dat kan Peutke niet hebben, want de kar betekent zijn brood, die brengt hem waar hij wil, die kar vervangt zijn benen. Met twee vingers in de mond fluit Peutke de honden, het schelle geluid siddert door de morgen en het eechoot tegen de dennenbossen die de heide omzomen, in de verte, wazig blauw-grijs achter het paars.

Het duurt maar even of de honden worden zichtbaar, dat wil zeggen: het spoor dat ze trekken door de heide. En daar zijn ze dan!

Met mooie woorden en klopjes op de rug krijgt Peutke ze in het tuig. Trouwens, ze moeten even op verhaal komen van de renpartij over de heide en daarom leggen ze zich gewillig neer en laten de koppen op de poten zakken. Even later zitten ze half onder de wagen in het tuig, nu weten ze pas goed dat de dag begonnen is, een lange dag van trekken en uren slapen onder de wagen, als de baas zijn eindeloze bezoeken aflegt bij de boeren.

„Allo!” commandeert Peutke en hij klakt met de tong als een echte voerman.

Daar gaan ze, zoals ze iedere morgen vertrekken: Peutke rijdt zijn grond af, zijn vrijgevochten grond, waar hij zijn eigen hut op gebouwd heeft waarin hij nu al meer dan tien jaar woont met Rika en de kinderen, vrij en soeverein. Een knappe kerel die hem daarvandaan haalt!

De wagen schommelt over het heidepad naar de zandweg die Peutke naar de boerschap en naar 't stad moet brengen. Eerst krijgt hij de boerderij van Olde Venterink aan de linkerhand. Gerrad, de jongste zoon, loopt juist over het erf met melkemmers.

Het is toch eigenlijk geen gezicht zoals Gerrad loopt: hij waggelt; zijn bovenlichaam hangt voorover, zijn lange armen bungelen vreemd naast het slungelige lichaam.

„Mojn,” galmt Peutke.

Gerrad kijkt even op en grijnst terug. Dan zakt het hoofd weer tussen de schouders.

Peutke trekt rimpels in zijn voorhoofd: dat gaat niet goed met Gerrad Olde Venterink. Het maalt hem, zeggen de mensen en het lijkt er werkelijk veel op. Stropen kan hij en drinken als de beste, achter de vrouwen aanzitten ook: tot ver in de Mof heeft hij zijn liefjes, naar er verteld wordt. Alleen: is hij daarom gek? Welnee, Peutke heeft er vroeger ook heel wat aan gedaan, al zegt hij het zelf. En Lammert Wissink, zijn stiefbroer, die nu als schutter in de Bels zit te wachten op ontslag, die kon er ook wat mee.

Nee, maar het is anders met Gerrad, Peutke weet het wel. Als Gerrad bij Rooie Otto in de herberg zit, dan kwijlt hij boven zijn glaasje en hij zit vreemde dingen voor zich uit te mompelen, alsof hij spreekt tegen een onzichtbare gestalte, en rare gebaren te maken met de handen. De enkele keren dat Peutke hem weleens opgepikt heeft als hij dronken aan de kant van de weg lag, is hij geschrokken van Gerrad. Slapen doet hij niet, hij ligt met grote glazige ogen te staren, alsof hij met een andere wereld in contact staat.

Het is jammer van de jongen en dat is het, maar hebben zijn ouders het anders gewild? Wanneer Gerrad van kinds af aan gewend geweest zou zijn aan werken, hoe zou het dan gelopen zijn? Maar Gerrad hoefde niet te werken, eerst zou hij leren, er moest een pastoor in de familie komen en toen eindelijk bleek dat hij moeilijk een a van een b kon onderscheiden, werd hij thuisgehaald: ze moesten hem daar niet op die school, met al het geld van Olde Venterink niet.

En daarna is Gerrad het lieve jongetje gebleven en Drieks, de oudste, moest het werk doen.

Hé, wat is dat, de kar zwenkt naar de berm. Is Rika lui?

Even de zweep over de rug van de hond, niet om pijn te doen maar als een kleine waarschuwing, niet te verslappen.

Een ogenblik dwalen de gedachten nog terug naar Gerrad Olde Venterink als Peutke een lang recht stuk weg krijgt. Dat is wat voor zo'n familie, zo'n jongen! En later moet Drieks er natuurlijk voor opdraaien, die ook al een aardig huishouden krijgt. Hij heeft onderhand zijn vrouw ook elk jaar in de kraam en als dat zo door-gaat, kan er een heel toom¹ kinderen komen.

Maar een beste vrouw, Drieks mag Peutke altijd dankbaar blijven voor de bemiddeling bij het huwelijk! Vijfentwintig gulden heeft het Drieks gekost, is dat een prijs voor zo'n goede vrouw? Per slot van rekening doe je maar eens in je leven zo'n uitgave, als het goed gaat tenminste.

Ja zeker, maar toch is hielkemaker² zijn een goed beroep, dat Peutke met veel animo naast al zijn andere beroepen uitoefent.

Misschien grijpt hij er per jaar wel een kwart van het bedrag aan dat hij met negosie verdient en dat is niet mis.

De grote kunst is, dat men zijn mannetjes en vrouwtjes moet weten te zitten, men moet ze allemaal in een boekje hebben staan. En dan komt het op handig samenspel aan, ja, ja! Bovendien geeft dat hielkemaken wat afwisseling, want het is geen onverdeelde vreugde om elke dag maar weer met garen, knopen, sajiet, lampenpitten, gespen, naalden, scharen, zeven, speldjes en al dat andere gerei dat in zijn negosiekist uitgestald ligt, op stap te gaan. Die bijhandeltjes moeten het vak levendig maken, zo denkt Peutke erover. Stemt het niet tot grote tevredenheid wanneer hij een rijke boer waardeloos materiaal heeft aangepraat voor een flink stuk geld? Het is maar de manier waarop men verkoopt! En Peutke heeft zo zijn eigen manier, hij vertelt er een goed verhaal bij, daar houden de mensen van en al het nieuws uit 't stad kunnen ze van hem horen. Willen ze

1 Troep 2 Huwelijksmakelaar

opzienbarend nieuws? Goed, Peutke vertelt het en ze eten het, de grote boeren, voor veel geld. Zullen ze even afrekenen? Drie knotten sajete en een verhaal, dat is driemaal dertig cent en een kwartje en een warme maaltijd. Zo moet men rekenen om het hoofd boven water te houden. Hoe wil hij anders zijn gezin onderhouden, dat ook niet alleen kan leven van de paar schrale aardappelen en de halve zak rogge die de pinnige¹ heide om de hut prijsgeeft in ruil voor de geduldige arbeid van Rika.

De eerste huizen van de boerschap worden zichtbaar tussen het groen van de zware eiken langs de weg.

Daar ligt de stee van Wissink, waar Peutke opgegroeid is en van waaruit hij ook getrouwd is.

Hij steekt de zweep op naar de boerderij en dat is niet alleen een groet, het is veel meer dan dat. Het lijkt een beetje op een plechtig saluut, want Peutke doet het ook als er niemand bij het huis te zien is. Elke morgen herhaalt zich die ceremonie: de zweep op en even kijken naar het oude vriendelijke huis dat er breeduit langs de weg ligt achter de meidoornhaag.

Waarom geeft Peutke dat saluut? Om reden dat hij zijn leven te danken heeft aan de Wissinks, zijn bestaan. Alles wat hij is, dat is hij door de Wissinks, van zichzelf is hij niets, hij is uit de hemel komen vallen op een zomerdag, hij is onder een hoop lompen terechtgekomen, ergens aan een heidezoo, onder een oude den. In kwaai dagen ligt Peutke weleens overhoop met zijn afkomst. Had de Heer hem maar laten liggen daar onder die den, dan was hij immers rustig, zonder veel pijn gestorven in zijn onnozelheid. Waarom moest Wissink net langs die boom komen en eronder gaan staan om te schuilen voor een schoer² onweer? Gelukkig zijn die sombere buien zeldzaam en meestal zegeviert in Peutke de dankbaarheid voor die oude Wissinks, waarvan nu alleen de oude vader nog leeft. Die mensen hebben hem ja grootgebracht in hun naam, ze hebben hem als eerste zoon aangenomen, want er waren nog geen andere kinderen. En ook later, toen eerst Janna en dan

1 Gierige 2 Grote bui

Lammert en veel later nog Beernd geboren werden, was er geen sprake van dat Peutke achteruit gezet werd. Wat heeft de oude vrouw niet met hem opgetrokken toen Peutke als dertienjarige jongen met die vreemde ziekte aan zijn been lag. Dag en nacht waakte ze aan zijn bed, ook nog toen het been er al af was en de koorts het lichaam teisterde.

Ze is een heilige geweest, een gelovige vrouw zoals er maar weinigen rondlopen in heel het oude Twenteland. Wat heeft ze hem en Lammert niet vermaand en beschaamd. Alleen al aan Peutke heeft het mens de hemel verdiend, laat staan aan al die andere goede werken die ze gedaan heeft in haar leven. Men hoeft niet rooms te zijn om dat te geloven. Was ze niet de raadvrouw voor alle vrouwen in de boerschap? Had ze niet een wijsheid die de anderen misten?

Nee, de oude Wissink heeft vast niet geweten wat hij voor een vrouw aan de haak had geslagen toen hij haar voor het eerst ontmoette op de schapenmarkt in Veenendaal, waar hij met Derk Hoogestap naartoe was gereden, zoveel jaren geleden.

Het is stil om de boerderij. Va Wissink staat natuurlijk al achter zijn touw in de weefkamer, want over drie dagen is het inkoopdag; dan komt Hagelo uit 't stad om de stukken doek, die de wevers de afgelopen maand geweven hebben van Hagelo's ketting¹ en inslaggarrens, in te kopen in de herberg van Rooie Otto. En daar wil de oude Wissink nog niet ontbreken! Hij staat zijn mannetje nog, al wordt het wat minder de laatste tijd door de herhaaldelijke aanvallen van beklemming op zijn borst.

Ach, en Hagelo kent Wissink al zo lang dat hij het een en ander door de vingers ziet: een kleine oneffenheid in het doek, een te grote knoop, een gris, een vlek van kaarsevet! De oude ziet ook niet zo best meer.

En het is niet alleen daarom dat Peutke Hagelo zo graag mag, hij beschouwt hem als een vriend omdat hij weet dat Hagelo niet op grote winst uit is, maar altijd bewogen is met het lot van de huiswevers. Peutke is de boerderij al voorbij. Hij kijkt nog even om en

1 Schering van te weven doek

ziet juist hoe Beernd naar de schuur loopt met een greep. Peutkes hart wordt warm: dat jong slaat zich er toch maar best door. Op zijn jonge hoofd komen al heel wat zorgen neer, nu hij overdag alleen met zijn oude vader de boerderij moet drijven. Zijn oudste broer zit al drie jaren in de Bels en zijn zuster, Janna, dat arme wicht, klepert elke dag heen en weer naar de stoomspinnerij in 't stad om wat bij te verdienen. Is dat geen schande? Zo'n net wicht in zo'n omgeving. Als men de verhalen geloven wil, werkt daar niet veel goeds. Nee, dat spinnersvolk...

Peutkes gedachten zwerven naar Lammert, de laatste van de familie. Elk moment kan hij nu terugkomen uit de Bels en dan heeft hij er vier jaar dienst opzitten. Heeft hij wat geleerd? Is hij veranderd? Toen hij twee jaar weggeweest was en met verlof kwam, heeft de familie hem bijna niet gezien. Hij sliep een paar nachten thuis, dat was alles, verder zwierf hij in de buurten van de paal¹ langs de herbergen met zijn oude vrienden en hij leefde het leven waarvan hij vroeger zo intens genoten had: een leven met vrouwen en drank. Peutke schudt het hoofd. Goed, hij is vroeger zelf ook geen heilig boontje geweest en de vermaningen van moeder Wissink golden hem net zo goed als Lammert, maar er komt een tijd dat een man halt roept tegen zichzelf, of... roept een ander halt?

Peutke zucht. De Heer moet wel grondig ingegrepen hebben in het leven van Lammert Wissink, anders is er geen reden tot vreugde wanneer hij terugkomt. En is er een grond om aan te nemen dat de dienst Lammert veranderd heeft? Nee, de strijd tegen de Belgen zal hem niet veel goeds geleerd hebben. Vertelt men niet allerwegen dat de mannen, omdat ze weinig te doen hadden, vaak het verkeerde pad kozen en aan de zwier gingen? Nou, als nette oppassende kerels dat gedaan hebben, wat zal er dan met Lammert gebeurd zijn?

En toch... ergens diep in Peutke smeult de hoop. Dat is geen hope-loze hoop, maar een afgebeden hoop. Vaak heeft hij de Heer gevraagd Lammert om te keren op de weg die hij gaat en te maken

1 Grens

tot een eerlijke, flinke kerel die de lasten van zijn familie op zich nemen kan. Hoort de Heer?

Het is nu al 1834. Vier jaar geleden kwamen de Belgen in opstand tegen Koning Willem I en al lang geleden zijn de laatste gevechten geleverd. Het is afgelopen, voorgoed, en men kan horen wie men hoort, maar overal komen de schutters terug. Als Lammert nu ook maar kwam, als, ja! Misschien blijft hij achter daarginds, misschien is hij aan een vrouw blijven hangen, misschien...

Ach, wat een prakkezaties! Laat hij toch het beste hopen, voor va, voor Janna, dat vrome¹ wicht en voor de kleine dappere Beernd en... een beetje voor hemzelf ook.

En nu: allo! Weg met die sombere gedachten en menselijke wroeterijen. Zo is nou de mens; zo is nou Peutke; het ene moment groot denken van de Heer en lof naar de hemel roepen en het andere moment aan Zijn bestel tornen en bergen bezwaren opwerpen voor Zijn heilige voeten. Bevrijd kijkt Peutke rond: wat is de wereld mooi, wat is de wereld van de Heer mooi. De rijpe zomergeuren drijven over de weg, de vogels gaan boven Peutkes hoofd tekeer in de bomen dat het een lust is om te horen.

Peutke groet de mensen die hij tegenkomt overluid. Zo nu en dan roept hij ze een paar goedaardige scheldwoorden toe uit pure baldadigheid. Daar lachen ze maar een beetje om, ze kennen Peutke al langer dan vandaag, zij zijn het gewend van hem en zouden het niet graag missen ook: Peutke brengt nog wat fleur in het grauwe leven. De weg verbreedt zich, Peutke rijdt nu het plein op, in het hart van de boerschap. Of eigenlijk, een plein is het niet, er staan alleen wat huizen en boerderijen rond een groepje oude bomen, in een wijde kring. Het grootste en breedste huis is de herberg van Rooie Otto, waarvan de muren altijd prachtig wit gekalkt zijn. Dat geeft de herberg een apart aanzien, hij valt op tussen de andere huizen.

Peutke vecht tegen de opkomende begeerte naar een groot glas bier. Het zou niet gek zijn, om de komende warmte reeds vroeg op de dag te bestrijden, want dat het heet zal worden vandaag durft hij

1 Flinke

zomaar te profeteren.

Otto heeft in zijn boezeroen onder het uithangbord postgevat, waarop met krulletters staat: 'De vergulde spoel'. Dat is een mooie naam, die past bij de herberg en bij de mannen die er altijd komen. Otto staat er breeduit, de armen voor de borst gekruist. Meestal treft Peutke hem zo aan, de baas van de herberg met zijn grote lichaamskracht, zijn enorme handen, zijn grote grove kop die geplant is met plukjes rood, borstelig haar. Rooie Otto heet hij daarom.

„Mojn,” schreeuwt Peutke. Hij beheerst zich wat dat bier betreft en laat de honden langzaam doorlopen.

„'t Wordt heet vandaag,” roept hij nog. Otto knikt en kijkt bedenkelijk naar de lucht.

„Waar hitte is, is dorst,” lacht hij dan.

Peutke steekt de zweep op, zo is het, allo, verder, naar 't stad. Even buiten de boerschap haalt Peutke een groep mannen in, die met hun lege schuifkarren¹ naar 't stad gaan.

Hij remt de honden af.

„Moet het weer gebeuren, ja?”

De mannen laten de bomen van de schuifkarren meteen los als ze Peutkes stem horen, want het is een mooie gelegenheid om even te pauzeren. Met hun roodbonte zakdoeken vegen ze het zweet van hun gezichten.

„Ja, het moet maar weer,” zegt Mans Hobbelink, die vooraan staat. Hij zet er een heel ernstig gezicht bij, alsof ze op weg zijn naar de groeve.

Mans is altijd somber, maar toch is hij de beste kerel van het hele stel. Peutke heeft veel met hem op, niet alleen omdat hij zo eerlijk is als goud en goed is voor zijn gezin, maar ook omdat hij een goed wever is die vecht voor het vak van zijn voorouders.

„Eens kijken of Hagelo nog wat garen en ketting heeft, hè? Het kan nou even, de rogge is van het land. Voor de aardappels eruit moeten, kunnen we nog een paar stukken¹ klaar krijgen. En elk stuk is

1 Kruiwagens

er één rechtevoort²!”

De mannen brommen hun instemming, dat zijn de argumenten die ze elke dag gebruiken, tegen elkaar, tegen ieder die het horen wil. De rogge is van het land, de spade rust even, nu moet de spoel weer door de ketting gesmeten worden in de kleine weefkamers die elke grote boer en elke keuterboer onder zijn dak heeft. Zo is het geweest, de eeuwen door: spoel en spade beheersen het leven.

„Is er nog wat werk rechtevoort?” vraagt Peutke.

Ach, Mans haalt de schouders op, het lijkt wat minder te worden.

„Je weet zelf wel wat Hagelo op de laatste inkoopdag bij Otto heeft gezegd, maar alles met alles valt het toch nog mee.” Peutke knikt maar. „Ja, ja, ik weet er zeker alles van.” En hij denkt: ik weet nog meer ook, maar dat ga ik jou niet zeggen, hier midden op de weg, dat zou maar ruzie veroorzaken.

„Ik kan jullie niet allemaal meenemen,” zegt hij verontschuldigend, „het goeie maar weer.”

Weg is hij, verder, de honden lopen rustig, Peutke zal ze vooral niet afdraven vandaag, de stomme beesten.

Wat zijn het eigenlijk dwaze kerels uit de boerschap, die keuters en huiswevers, want waarom laten ze hem, Peutke, nou niet even alles halen bij Hagelo, een kar vol, dat is toch een geringe moeite en wat kost het uiteindelijk? Maar nee, ieder haalt voor zichzelf en is er een halve dag druk mee om een stuiver te verdienen.

Peutke moet er diep van zuchten.

Aan de ene kant heeft hij duizend en een bezwaren tegen dit volk waaruit hij zelf niet geboren is en aan de andere kant heeft hij er zielsmedelijden mee.

Er is een tijd geweest dat hij ook de armoede met hen gedeeld heeft, toen hij nog bij de Wissinks thuis was en eigenlijk nét met zijn negosie begon, als jonge kerel. Hij heeft in de boerschap de honger meegemaakt, de ellende van de ouders gezien die hun kinderen niet genoeg te eten kunnen geven, die ze weg zien teren, die ze naar het kerkhof moeten brengen aan het zwarte pad. Zeker, hij

1 Stuk=plm. 20 el stof 2 Op 't ogenblik, heden

is er uitgegroeid, hij is op een afstand komen staan door zijn handel, door de zegen die hij gehad heeft in zijn leven en door de handelsgeest die hem is aangeboren. Waren zijn eigenlijke ouders reizende kooplui geweest? Handige kermisklanten? Was zijn vader een zakenman geweest die een ongewenst kind op deze manier kwijt moest raken door hem te vondeling te leggen?

Vroeger verdiepte Peutke zich nog weleens in zijn afkomst, maar dat is gaan slijten met de jaren. Wat helpt het ook, niemand weet er het rechte van.

In elk geval: zo is hij met zijn eigen aard en karakter onder dit volk gekomen, maar hij is er niet uit geboren, dat blijkt telkens duidelijk.

En toch: de vreugde van het volk is zijn vreugde, hun verdriet is ook het zijne, afgezien nog van het feit dat zijn handel op en neer gaat met de welvaart van de boerschap.

Maar zoals Hagelo tegenover deze mensen staat... Hij is altijd één van hen gebleven, al heeft hij zich opgewerkt met bijna onmenselijke inspanning tot wat hij nu is, al heeft hij bereikt wat hij worden wilde. Hij is een inkoper met een hart. Zeker, soms is hij streng en zakelijk hard, maar dan hebben de mannen het ernaar gemaakt. Als hij in de gaten krijgt dat hij beduveld wordt met vuil doek of met slecht gewicht, dan is de herberg te klein. Maar anders... in zijn binnenste huist een mededogen met de wevers waarvoor Peutke diep respect heeft. Trouwens, Peutke is een van de weinigen die weten wat Hagelo werkelijk overheeft voor zijn wevers, die hij door dik en dun vasthoudt. Alleen zijn intieme vrienden, waaronder Peutke zich met Otto rekenen mag, weten dat Hagelo's mededogen vaak lijkt op onzakelijke naastenliefde die geld kost, handenvol geld...

Ach ja, zo ver brengt Peutke het niet. Meestal spreekt hij over de nood van de mensen met de Heer, in zijn veelvuldige alleenspraken. Dan stelt hij in alle voorzichtigheid de vraag: waarom? Dan wil hij achter de dingen zien. Het is nou wel mooi dat deze mensen zo'n goede inkoper getroffen hebben, maar is dat nodig? Moeten de dingen zijn, zoals ze hier zijn? Waarom moet dat volk zich eeuw

in eeuw uit inspannen om een droog stuk brood te verdienen op arme grond en aan slecht lonend handwerk? Heeft God die verdeling zo gewild? De grond levert alleen genoeg op voor de grote boeren die veel land hebben en dan nog de beste stukken. De keuterboertjes, zoals Wissink en vele anderen, moeten erbij verdienen door te weven. Bijna de helft van het jaar staan ze achter het touw en maken grof linnen of bombazijn. Ze staan er in de tochtige weefkamers, bij schaars daglicht dat door een klein raampje valt, of bij een vettig walmend oliepitje. Het doek groeit langzaam onder hun handen, maar langzaam bekruipt ook de ziekten hun lichamen: de rimmetiek door het vocht, want de weefkamer mag niet te droog zijn voor het garen, de tering door de kou, de benauwdheden op de borst, omdat ze altijd voorover staan gebogen over de boom waaromheen zich het stuk doek langzaam wikkelt, met hun neus boven de zurige roggepap waarmee de kettingsdraden gesterkt worden.

Men moet de mannen maar eens aankijken, Peutke kan er zo vele voorbeelden van noemen: ze lopen op hun dertigste jaar al scheef en wat voorovergebogen, ze hebben dikwijls rode randen om de ogen en hoesten diep en rauw, hun gezichten zijn grauw en bleek. Peutke stamp met zijn houten poot tegen het schot zodat de honden verschrikt harder aantrekken.

Hij moet even afreageren, want het is toch om radeloos te worden: goed, iedereen moet werken en dat is gezond, maar is dit werk? Dikwijls praat hij er met Otto over, als ze samen alleen zijn in de herberg.

Otto is een wijs man en Peutke luistert graag naar hem, want Otto kent het leven, ook het leven buiten de boerschap, in 't stad en tot ver de Mof in waar hij geboren is. Hij heeft wat van de wereld gezien en dat is te horen.

„Kijk,” zegt Otto dan, „je moet het niet zo zwaar opnemen, want ze willen ja niet anders en ze kunnen ook niet anders, het is hun ingeboren. Geen macht ter wereld kan deze mannen bewegen hun werk op te geven, ze zullen zich doodvechten voor de weverij, zo is het.” Dat is de wijsheid van Otto. En hij handelt er ook naar, hij staat wel

op een afstand van de mannen, maar hij is tevens goed voor hen, want hij houdt op zijn manier van dit volk en dit land. Hij maakt een goedkope borrel voor de mannen en hij is royaal met de lat, dat is het enige wat hij voor hen kan doen. Voor de rest staat hij hier een eerlijk stuk brood te verdienen. Daar liggen de punten van overeenstemming met Peutke, want die wil ook goed zijn voor de mensen, waar hij het maar zijn kan. Dat hij het haalt van de mensen die te veel hebben, mag alleen maar een goede eigenschap genoemd worden. En toch... Peutke stelt die vraag: waarom? Dat doet Otto niet, want die wil van God noch gebod weten, maar Peutke vraagt het met de volle overtuiging van zijn kinderlijke ziel: waarom moet dit allemaal? Waarom zal dit volk tot in eeuwigheid sloven en slaven en als beloning de ziekte krijgen en honger lijden? Daar lopen ze weer achter hem, ze gaan zich weer gooien op een stuk werk dat Hagelo hun opdraagt.

Vanavond komen ze thuis en de vrouwen en kinderen gaan de kettling inrijgen in de kammen en morgen begint het werk, het weven, zo gaat het door, eindeloos, en om er eens uit te zijn gaan de mannen naar de herberg, ze luisteren naar elkaar, ze schelden op de toestand in de weverij, op de stoomspinnerijen die hier en daar opgericht worden en die de mensen uit hun huizen naar de duffe benauwde ruimte zullen slepen. Iedereen spreekt er schande over en niemand zal zijn kinderen toestaan daarheen te gaan, dat zeggen ze tegen elkaar, maar ach... de tijd komt wellicht gauw genoeg dat ze wel moeten!

Maar nu kunnen ze over die vraag nog bekvechten. Hagelo neemt het goed nog aan, er is nog een stukje brood mee te verdienen... nog wel ja, maar tot hoe lang?

Antwoord krijgt Peutke niet, hij weet ook waarom. God hoeft immers geen rekenschap te geven van wat Hij doet met een volk. Zo zegt de dominee uit 't stad het ook, met wie Peutke weleens een praatje maakt als hij hem wat gaat verkopen. De Heer weeft zelf ook, weet Peutke dat wel? Hij weeft het grote tapijt van de wereld, maar wij zien het patroon niet. Dat is alleen van boven te zien. Wij kijken met onze verblinde ogen tegen de onderkant en die verthoont

alleen een wirwar van draden.

Zo zegt Hagelo het ook en Peutke gelooft het, maar hij kan er nog niet mee instemmen. Hij wil er zo graag iets aan doen en niet berusten, niet de teugels uit handen geven.

De mens heeft toch zelf ook iets te zeggen, of in elk geval iets te doen? Dat heeft hij ook altijd op de oude vrouw Wissink tegen gehad, die kon ook zo praten: het komt over je, wat zul je eraan doen? Dat kan hij niet zetten, alles in hem komt daartegen in opstand.

Foei, hij zit wel dik in de prakkezaties. Ongemerkt is de wagen de eerste huizen van 't stad genaderd. Voor hem rijzen de schoorsteenpijpen op van de twee fabrieken die 't stad nu al heeft. Er kringelt traag wat rook uit de pijpen naar de heldere hemel.

Weg zijn zijn overpeinzingen, het werk ligt dichtbij en het werk neemt Peutke nog altijd helemaal in beslag.

HOOFDSTUK 2

Peutkes wagen holderdeboldert onder de espoort door. De honden en kippen die op straat scharrelen tussen het afval en de mest, stui-ven aan de kant. De wielen van de wagen werpen een brede stof-wolk over de mopperende mensen die zich in veiligheid gesteld hebben voor de razende wagen.

Als de wagen de scherpe bocht neemt naar het marktplein, helt hij helemaal over naar de rechterkant en Peutke gaat als tegenwicht naar de andere kant overhangen: hij heeft er plezier in met zo'n vaart de stad binnen te rijden, wat dat aangaat blijft hij een kwa-jongen.

Zo, nu is hij er dan bijna. De wielen ratelen al over de keien van het marktplein en Peutke wil afremmen en de honden naar De Klomp sturen, maar er duikt plotseling een groot gevaar op.

Recht voor de wagen drijft een boer een troepje schapen voort. Met schrik ziet Peutke het gebeuren. Plotseling hebben de honden geen baas meer, ze gehoorzamen niet langer aan Peutkes rukken aan de teugels, ze zien de schapen en ze willen vechten.

„Ho, ho,” gilt Peutke. Hij komt half overeind en striemt met de zweep over de hondenruggen.

De boer ziet het gevaar op tijd en springt aan de kant, grauwend schieten de honden tussen de schapen, die angstig mekkerend alle kanten op een goed heenkomen zoeken.

Een verschrikkelijke slag met de zweep brengt de honden eindelijk tot rede. Ze hangen in het tuig, zo strak trekt Peutke de leidsels. Rika geeft het het eerst op, maar Hendrik moet nog een por van Peutkes houten poot hebben, dan staan de beesten stil en loeren hijgend naar hun baas.

De baas is helemaal veraltereerd. Met een grote bonte zakdoek wrijft hij zich over het gezicht; dat hem dat nu overkomen moet, midden op 't markt.

De boer is bezig zijn schaapjes te verzamelen en enkele straatjon-gens helpen hem daarbij met veel geschreeuw en lawaai.

Als het zo'n beetje gelukt is, komt de boer op Peutke af en wil een

grote mond opzetten, maar als hij ziet wie de voerman van de hondenkar is, trekt er een grijns over zijn gezicht. „Zo, zo, ja, Peutke. Nee, er was niks aan te doen, dat zag ik wel.”

Peutke knikt heftig. „Als die gekke beesten het eenmaal in de kop hebben,” begint hij verontwaardigd.

Hij doet boer Hoogestap de hand. „Dat ik je op deze manier nou moet ontmoeten. Ga je soms mee even een biertje drinken in De Klomp, voor de schrik, of zijn er dringend zaken te doen?”

„Graag een andere keer,” zegt Hoogestap, „zaken zijn zaken. Maar nu ik je toch zie, kun je niet eens langskomen? Er is wat te verdienen.”

„Dan kom ik,” zegt Peutke, „al moet ik er een dag voor nemen, want je woont nogal een heel eind weg.”

„Ach ja, ik kan het eigenlijk zo ook wel afdoen,” meent Hoogestap, „er moet een meter of twintig nieuwe ketting komen voor de schapenhokken, je hebt me die een paar jaar geleden ook geleverd.”

Peutke wuift met de hand. Als de dag van gisteren herinnert hij het zich, het komt best voor elkaar, hoor!

„Verder alles nog goed? Met Nella ook? Nog niks aan de arm?”

Hoogestap lacht. „Nee, nog niks. Het magien komt ook nergens, het zit altijd maar thuis.”

Er klinkt een tikkeltje spijt door in Hoogestaps woorden. Magien zegt hij, want hij komt uit Drenthe weg, daar is hij van armoe weggevlucht en heeft in Twente een goed stuk brood gevonden in de schapenhandel.

„Ik zal haar in m'n boekje schrijven,” grijnst Peutke.

„Als er maar een paar goede boerenzonen in staan om te kiezen, dan mag dat best.”

Peutke doet verontwaardigd. „Wat denk je wel,” zegt hij, „dat ik er een paar in heb staan? Nooit! Ze zijn allemaal met één week van de lijst, ik werk vlot met die dingen.”

En wat Nella aangaat, het moet toch gek gaan, wil die niet...

Hoogestap drukt Peutke gauw de hand. „Het is mij best,” zegt hij.

„En ik zie je dan wel verschijnen met de ketting?”

Hij verdwijnt met zijn schapen in een zijstraat en Peutke keert zich

tevreden naar zijn wagen. Dat zijn dan weer twee vliegen in één klap: een mooie bestelling en een mooi wicht voor het boekje.

De staljongens van De Klomp kennen onderhand hun klanten. Als Peutke komt, is het baas voor en baas na, met zijn drieën rennen ze op zijn wagen af.

„De honden niet te veel water?”

„Moeten ze nog brood?”

„Scheelt er wat aan de wagen?”

Om te beginnen laat Peutke zich eerst eens op zijn goede been zakken en dan trekt hij het houten van de bok, met een handigheid die de jongens altijd weer bewonderen. Dat houten been van Peutke! Hij kan ermee goochelen, want wat is het niet een prachtig gezicht als Peutke in een goede bui dat been een slag omdraait, zodat de voet naar achteren is gericht, terwijl hij dan toch naar voren kan lopen.

„Zuinig met water en de achteras staat droog. En kijk ook even naar het borsttuig van Hendrik!”

De jongens reppen zich, ze weten dat er een goede fooi aan vastzit, een stuiver de man misschien wel en een vuistje tabak.

Schemerig en koel is het in herberg De Klomp. De luiken zitten voor de ramen aan de zonkant, de dunne schrale waard staat achter het schap glazen te spoelen en met een langzaam gebaar steekt hij een druipende hand naar Peutke op.

„Moijn,” gromt hij. „Bier?”

Natuurlijk, bier, wat kan een mens anders drinken met deze hitte? De waard brengt het volle glas en blijft even bij Peutke staan. „Nog nieuws?”

Peutke haalt de schouders op.

„Als er ergens nieuws is, dan moet het toch in 't stad zijn?” De waard snuift en hij geeuwt langdurig, daarna schudt hij zijn bleke, magere hoofd.

„Niks te beleven hier, het wachten is op de schutters, hè?”

„Nog iets van gehoord?”

„Och nee, geruchten, niemand weet er het rechte van, weet jij niks?”

Peutke schudt het hoofd. „Net zoveel als jij, denk ik. Schenk nog eens in.”

De waard merkt dat hij aan Peutke ook al weinig troost heeft en daarom tapt hij voor Peutke en zichzelf een groot glas bier en gaat verder met spoelen.

Peutke tuurt door het raam, 't markt op. Veel is er niet te zien: een enkele wandelaar onder de grote bomen aan de overkant, de mensen zoeken vandaag de schaduw. Een paar sjouwers steken 't markt over met balen bagage voor de postkoets die straks zal komen, uit de openstaande ramen van 't school naast de kerk dreint kindergezang. Allo, als die koets nou maar eens kwam, hij wil nog meer doen vandaag. „Nog een glas,” roept hij naar de waard. En op het moment dat het bier uit de tap in het glas stuift, ratelt de koets 't markt op. Weg is Peutke, hij laat het bier staan, want het is altijd een mooi gezicht als de koets binnenkomt. Er zijn steeds bijzondere mensen te bekijken die van heinde en ver komen met hun vreemde bagage, er is altijd leven en vertier rondom zo'n binnenrijdende koets.

De koetsier maakt een wijde boog om de fontein, rijdt voor de kerk langs en stopt precies voor de ingang van De Klomp. Mét dat hij de paarden tot stilstand brengt, komen de passagiers met rood-verhitte hoofden naar buiten. Ze zoeken een koel plekje onder de bomen of duiken meteen de herberg in. De staljongens reppen zich om de bezwete paarden te dekken en te drinken. „Goed drogen,” roept de koetsier, „en de zwarte vervangen, die kreupelt een beetje.”

Peutke staat de bagage te inspecteren en de koetsier grinnikt als hij dat merkt.

„Het zit er wel bij, hoor, dat rode pak daar.” Maar hij pakt Peutke bij de arm en fluistert geheimzinnig: „Ga eerst even mee, ik heb heel bijzonder nieuws.”

Peutke kijkt hem wantrouwend aan: die vent vertelt wel vaker sprookjes.

„Echt waar?” vraagt hij daarom.

„Je slaat ervan achterover!” bevestigt de koetsier.

Peutke geeft toe, zijn nieuwsgierigheid wint het van zijn wantrouwen. Hij loopt achter de koetsier aan de herberg in en zet zich naast hem aan het schap.

Voor één glas bier het halve nieuws, grinnikt de koetsier tegen de waard, die tapt zonder blikken of blozen. Hij kent dit, het zijn per slot van rekening goede zaken die hij maakt met die postkoets, daar moet wat tegenover staan en dat nieuws gelooft hij verder wel.

Maar de koetsier dringt aan. „Kom even hier,” fluistert hij scherp, zonder dat de andere gasten in de herberg het kunnen horen.

Hij buigt zich naar de waard, die half onwillig luistert en naar Peutke die zijn hoofd er als de kippen bij steekt.

„Je raadt nooit wie ik gezien heb onderweg.”

„Wat is dat nou voor gekheid,” roept Peutke, „hoe kunnen we dat weten?”

„Nou, jullie zitten er allang op te wachten.”

Het daagt bij Peutke: „De schutters?” vraagt hij aarzelend. De koetsier slaat met de vlakke hand op het zink.

„De schutters, precies. Jullie schutters! Nog een glas voor het hele nieuws.” Hij krijgt het prompt, want de waard wordt plotseling toeschietelijk.

„Dat is even wat, de schutters in de buurt!” zegt hij verbouwereerd.

„We hebben het net over ze gehad, dat is toch sterk!”

De koetsier gaat breeduit zitten voor de rest van het verhaal, want hij moet zorgen dat de spanning er een beetje in blijft, anders gaat het derde glas aan zijn neus voorbij.

„We reden voorbij Bochem vanmorgen en daar zagen we langs de kant van de weg vier grote boerenwagens staan, helemaal versierd met papieren roosjes en vol met tunieken en geweren van schutters. Ik laat de koets staan en ga even een eind verderop een herberg in. En jawel, daar zaten de heren, de schutters van 't stad, allemaal achter het bier en zingen dat ze deden!” Peutke draait heen en weer op zijn stoel.

„Zeg liever wanneer ze hier kunnen zijn,” dringt hij aan.

De koetsier kijkt verontwaardigd. „Wie vertelt er hier wat? Ik of jij?”

„Al goed, ga maar verder,” sust Peutke.

„Nou dan, ik schoot een van die kerels aan en zeg: ‘Gaan jullie vandaag nog door?’ En die knaap zei: ‘Natuurlijk, in de vroege middag zijn we in ’t stad, dat heeft de commandant gezegd.’ Nou, ik de herberg weer uit en op de bok.”

De waard wordt doodzenuwachtig, hij knoopt zijn voorschoot af en strijkt over zijn kale schedel, dan komt hij achter het schap vandaan.

„Wanneer is dat zowat?” wil hij weten.

„Ja, dat is moeilijk te zeggen, het waren ja boerenwagens en daar kwamen vanzelf boerenknollen voor; hoe moet ik dat spulletje vergelijken met mijn eigen koets en snelle paarden? Kijk, die paarden van mij zijn dravers van ras, die kunnen het wel volhouden in deze hitte...”

De waard wordt ongeduldig, hij staat al bij de deur. „Schat dan maar,” dringt hij.

De koetsier aarzelt. „Ja, een uur of twee vanmiddag, het kan misschien wel iets eerder zijn ook.”

De waard is al weg, met lange stappen schuift hij over ’t markt, recht op het huis van de burgemeester aan. De koetsier en Peutke zitten hem even verbaasd na te kijken, tot de opwinding plotseling op Peutke overslaat. Zit hij hier nog een seconde langer?

Komen de schutters terug? Dan is het feest en wat voor een feest! Allo, hij moet op stap, en vlug ook, er zijn allerlei dingen te doen en de tijd is kort.

Hij springt overeind en slaat de koetsier met een geweldige slag op de schouder. Hij vist een stuiver uit zijn zak en gooit die voor de verbaasde man op het zink. „Asjeblieft,” roept hij. „Aju!”

Weg is hij, de deur uit, naar de stal om zijn wagen te halen.

Bij Peutke begint het gerucht. Hij schreeuwt het de stal in, naar de jongens. Die staan even stomverbaasd en rennen dan naar achter, naar de keuken waar de meiden werken, en dan vliegen ze de straat op, ze springen en huppelen, ze trekken zich van waard of gasten niets meer aan. „De schutters komen, dat is het enig belangrijke op dit moment, feest!”

Ze stuiven langs de winkeltjes op 't markt, ze gooien de deuren open en roepen de drie woorden naar binnen. „De schutters komen!” In een ogenblik weet iedereen op 't markt het, de mensen reppen zich naar elkaar, ze staan in groepjes te praten, het nieuws groeit, er komen dingen bij, bijzonderheden die de koetsier niet verteld heeft. De mensen zien de burgemeester haastig naar de sociëteit lopen en even later komt ook de oude notaris uit zijn deftige kantoor. Hij verdwijnt evenals de burgemeester in de sociëteit. Waar komen al die mensen zo gauw vandaan? Wie verbreiden het gerucht zo snel? De bakkersknecht roept het de huizen binnen, langs alle straten waar hij komt, de omroeper gaat van het gemeentehuis vandaan met zijn bel, naar alle hoeken van 't stad: dit is groot nieuws, en er zal dan ook groot feest zijn voor de terugkeer van de mannen, die zoveel jaren geofferd hebben aan een hopeloze zaak. Over een uur zal iedereen het weten: de dokter en de dominee, de spinster in de stoom en de boer die dicht bij 't stad woont: als zaad op de wind zal het gerucht zich verspreiden en het zal zich vermenigvuldigen, honderdvoud, duizendvoud.

De eerste historische streekroman van Anne van der Meiden

Twente, ca. 1830. De schutters komen terug uit België, dat zich nu definitief van Nederland heeft losgemaakt. Onder hen Lammert Wissink, voorheen een losbol, maar door een dramatische gebeurtenis aan het front is zijn levensinstelling veranderd.

In het Twente waarin hij thuiskomt hebben mensen moeite om het hoofd boven water te houden. Door de komst van de snelspoel en de eerste grote fabrieken houden de thuisweverijen op te bestaan. Lammert gaat met zijn tijd mee en probeert anderen over te halen hem daarin te volgen. Dat is volgens hem de enige manier om te overleven.

Emeritus prof. dr. Anne van der Meiden werd in 1929 geboren in Enschede. Hij is vooral bekend als hoogleraar aan de Universiteit Utrecht en van zijn vertaling van de Bijbel in het Twents, *de Biebel in de Twentse Sproake. Spoel en spade* is zijn eerste historische streekroman, oorspronkelijk uit 1960, nu in een volledig vernieuwde uitgave ter gelegenheid van het verschijnen van *Schering en inslag*.

Z&K

NUR 344

ISBN 978-94-0190-321-9

www.zomerenkeuning.nl